

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A religion of film. Experiencing Christianity and videos beyond semiotics in rural Benin

Merz, J.

Citation

Merz, J. (2014, November 6). *A religion of film. Experiencing Christianity and videos beyond semiotics in rural Benin*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/29657>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/29657>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/29657> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Merz, Johannes Ulrich

Title: A religion of film : experiencing Christianity and videos beyond semiotics in rural Benin

Issue Date: 2014-11-06

Samenvatting in het Nederlands

In dit proefschrift behandel ik drie christelijke films die in de *Commune* van Coby van de hedendaagse Republiek van Benin populair zijn geworden, niet alleen bij zendelingen en missionarissen die het als evangelisatiemiddel gebruiken, maar ook bij christelijke kijkers en de brede bevolking in het algemeen. Inderdaad, christelijke films zijn zo belangrijk geworden dat ik de vraag moet stellen of het christendom zich van een godsdienst van het boek naar een godsdienst van de film verschuift. De films die ik behandel zijn de Amerikaanse *Jesus Film* (1979), de Amerikaans-Ivoriaanse film *La Solution* (1994) en de Beninese videofilm *Yatin: Lieu de souffrance* (2002) die een directe relatie met de Nigeriaanse videofilmindustrie heeft, die tegenwoordig vaak Nollywood genoemd wordt. Ik ben bijzonder geïnteresseerd in hoe deze films, samen met de digitale technologie die hun succes vergemakkelijkt heeft, door mensen worden ontvangen en begrepen.

Mijn theoretische startpunt is de semiotiek, een theorie die niet alleen voor het bestuderen van films, media en mediaontvangst fundamenteel is, maar ook voor de meer recente studie van materialiteit. Als mijn belangrijkste theoretische bijdrage presenteer ik een kritiek van de semiotiek en beargumenteer dat deze theorie, die sinds Aristoteles fundamenteel is geweest voor de westerse wetenschap, in feite te beperkt is. Ik demonstreer dat de semiotiek, zelfs als die gezien wordt in het licht van Peirce, niet toereikend is om te verklaren hoe mensen in de *Commune* van Coby schrijven, films en media opvatten, zowel door hun materiële manifestaties als ook door interactie en communicatie. Ik stel dat het proces wat ik presentificatie noem, wat verder gaat dan semiotiek, geschikter is om te verklaren hoe mensen schrijven en media opvatten.

Het proefschrift heeft vijf hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk stel ik het gebied van mijn studie, de afgelegen *Commune* van Coby in het noordwesten van Benin voor. Dat doe ik door de vermeende achterlijkheid van dit gebied vanuit een historisch perspectief te weerleggen. Doordat het gebied van oudsher onderdeel van de wijde regionale ontwikkeling was, die teruggaat tot de trans-Sahara handel nog voor de komst van Europeanen aan de West-Afrikaanse kust en de trans-Atlantische slavenhandel, is de *Commune* van Coby dus al sinds lange tijd

deel van de moderniteit. Terwijl vroege ontdekkingsreizigers gedurende de late negentiende eeuw weleens een romantische indruk van het gebied hebben gekregen, heeft het Franse kolonialisme met zijn civiliserende en moderniserende intentie de vroegere moderniteit geïnverteerd. Het resultaat was dat de mensen van de hedendaagse *Commune* van Cobly tot de meest achterlijke koloniale subjecten gerekend werden, die één van de meest afgelegen delen van de kolonie bewoonden. Ik beweer dat de koloniale moderniteit een beduidende invloed op de mensen heeft gehad, niet alleen door de bijkomende etnificatie, territoriale reorganisatie en toenemende veiligheid, maar ook op hun zelfwaardering en zelfbeeld.

Na de koloniale invloeden hebben mensen langzaam weer hun oude dynamiek, openheid ten opzichte van vreemdelingen en hun hoge mate van mobiliteit terug gewonnen, zoals ze zich aan de koloniale bezetting en later de postkoloniale staat aangepast hebben. Dit proces is vooral sinds de jaren 1990 bespoedigd, toen het christendom, onderwijs en verschillende media allemaal toegankelijker en populairder zijn geworden, in het bijzonder bij de jongere generaties.

Ik presenteer het belangrijkste theoretische argument van dit proefschrift in het tweede hoofdstuk door te beschrijven hoe mensen in de *Commune* van Cobly de materialiteit van schrijven, de Bijbel en woorden opvatten. Ik heb ontdekt dat mensen vaak geen verschil tussen materie en geest maken. De steen van een schrijven, bijvoorbeeld, is niet slechts een steen, maar een wezen op zich, wat zich verlaat op de co-existentie van geest en materie. Hierbij hebben veel mensen de overtuiging dat alles wat bestaat gezien moet worden als intrinsiek levend en als aandeel nemend en meedoend in een wereld van agentieve relationaliteit. Terwijl ik deze zienswijze van materialiteit als “transmaterieel” beschreef in mijn proefschrift, kwam ik erachter dat het onmogelijk is deze aan de hand van de semiotiek van Peirce uit te leggen. Daarom voer ik het proces van presentificatie in, wat het semiotisch geven van betekenis uitbreidt om ook de meer experimentele en transmateriële presentificatie te bevatten die het handelen benadrukt. Ik ga dus verder dan semiotiek en de daarbij behorende representatieve houding die gebaseerd is op gestructureerde tekens. Ik vind dat te beperkt om het spectrum van de menselijke beleving te verklaren. Mensen zijn op allerlei verschillende manieren betrokken bij het ingewikkelde proces van presentificatie, een proces wat ik beschrijf aan de hand van een samenspel van twee presentificatie principes. Reke-

ning houdend met transmaterialiteit, stel ik dat veel mensen in de *Commune* van Cobby vooral het transmateriële presentificatie principe gebruiken. Het semiotische presentificatie principe, aan de andere kant, houdt rekening met de meer semiotische aanblik van presentificatie en complementeert zowel als vervangt het transmateriële principe op verschillende niveaus. Ik noem dit proces “semiotificatie”. Het resultaat van de presentificatie zijn entiteiten, die ook gestructureerde tekens bevatten en deel van de wereld van agentieve relationaliteit uitmaken en die toestaan dat mensen, dieren en dingen op elkaar kunnen inwerken.

De koloniale moderniteit, gezien als een bundel van processen, beïnvloedt de manier waarop mensen over de wereld denken en hoe ze erin leven. Bovendien, semiotificatie resulteert in nieuwe categorieën van wezens volgens hun agentschap dat zich nu in mensen concentreert. Dingen, aan de andere kant, worden meer en meer ontdaan van leven en agentschap en worden gecommificeerd. Als deel van deze ontwikkeling demonstreer ik dat transmateriële wezens, zoals schrijn-entiteiten vergeestelijkt en gematerialiseerd worden en dus onafhankelijke wezens worden die nu tijdelijk bezit van de materie van stenen of mensen kunnen nemen. Deze kijk op schrijven kan nu aan een semiotische analyse onderworpen worden waarbij een schrijn, volgens Peirce, als een materieel symbool voor een immateriële geest gekarakteriseerd kan worden. Daarbij wordt de wisselwerking tussen de twee presentificatie principes hervormd en verbreed. Ik beëindig het hoofdstuk met een demonstratie dat semiotificatie nooit ten volle bereikt kan worden, maar het leidt wel tot een dynamiek waarbij geest en materie geïdentificeerd worden en in bepaalde mate van elkaar gescheiden worden tot verschillende soorten van entiteiten.

In het derde hoofdstuk gaat het om de drie christelijke films *Jesus*, *La Solution* en *Yatin: Lieu de souffrance* die allemaal wel bekend zijn in de *Commune* van Cobby, waar ze vaak voor evangelisatie doeleinden gebruikt worden. Ik analyseer de films op inhoud en plaats hun productie binnen de genealogie van christelijke films die teruggaat tot het begin van het medium. Jezusfilms behoren tot de eerste films die ooit gemaakt werden en worden nu als een apart genre erkend. De film *Jesus* (1979) is onderdeel van deze ontwikkeling en onderscheidt zich van andere Jezusfilms door de evangelische achtergrond en deze film is bij uitstek gebruikt in de wereldwijde evangelisatiebeweging. Een belangrijke deel van het succes van

Jesus is gelegen in het feit dat deze film door Amerikaanse christenen werd aanbevolen als zijnde het Woord van God op film. Dat is mogelijk dankzij het samenspel van de transmateriële en semiotische presentificatie principes.

Alhoewel christenen altijd films gemaakt hebben, is in de jaren 1940 de productie van Amerikaanse evangelische films verschoven naar drama films, die ook speciaal voor zending en evangelisatie geproduceerd werden. *La Solution* (1994) is een voorbeeld van deze filmtraditie en is een mengeling van een gemoderniseerd en een evangelisch verhaal, en illustreert wat ik de esthetiek van de koloniale moderniteit noem.

De derde film, de Beninese *Yatin: Lieu de souffrance* (2002), komt rechtstreeks uit de Nigeriaanse christelijke filmindustrie, die ik herleid tot kerktoneelstukken en de Amerikaanse dramatische zendingsfilms. In tegenstelling tot *La Solution*, komt *Yatin* direct uit de West-Afrikaanse Pinksterbeweging met zijn interesse voor geestelijke oorlogsvoering, die door speciale effecten gevisualiseerd wordt. Over het algemeen maakt *Yatin* gebruik van de conventies van Nollywood, die tegenwoordig vaak als een eigen unieke vorm van filmproductie geaccepteerd wordt.

Filmkijken is alleen mogelijk als er geschikte technologie is. In het vierde hoofdstuk beargumenteer ik dat technologie nooit neutraal is en dat dat dus ook als onderdeel van het beleven van filmkijken bestudeerd moet worden. Inderdaad, filmkijken laat mensen vergeten dat de materialiteit van media ook een rol speelt tijdens het kijken. Ik bestudeer de culturele biografie en het leven van een televisietoestel en van iconische beelden, in het bijzonder in the vorm van foto's, films en video's. Omdat mensen er nu eenmaal van houden om te zien met hun eigen ogen en van te leren door kijken en imiteren, zijn films populair geworden en maken ze nu een belangrijk deel uit van het leven in de *Commune* van Coby.

Foto's verkrijgen hun kracht doordat ze op iconische wijze afbeelden en doordat ze mensen en dingen indexereren. Alhoewel de iconische eigenschap van de semiotische presentificatie principe laat prominent worden, zijn foto's meer dan representaties omdat ze aanwezig maken wat ze tonen en daardoor mensen en voorouders met materiële toestellen voorzien.

Dat mensen foto's van voorouders bekijken en daardoor hun aanwezigheid in het fotografische beeld herkennen maakt van het bekijken een soort "transvisueel" zien. In het algemeen zijn mensen geïnteresseerd in transvisualiteit, waarmee ik

een manier van zien bedoel die verder gaat en boven de limiet van het materiële uitstijgt. Dromen en visioenen zijn typisch voor deze vorm van transvisualiteit, omdat ze mensen toegang geven tot het minder zichtbare deel van de wereld. Ik stel dat hekserij ook een vorm van transvisuele kracht is omdat het mensen niet alleen de mogelijkheid geeft om kwade daden in het minder zichtbare deel van de wereld te begaan, maar het kan ook gebruikt worden om kennis te vergaren vanuit het minder zichtbare deel van de wereld, wat het creatieve handelen bevordert; zoals het maken van televisietoestellen. Sommige mensen beweren ook dat de transvisuele kracht van de televisie het mogelijk maakt dat het toestel werkt. Voor een significant aantal mensen zijn televisietoestellen krachtige of levende entiteiten die toegang geven tot het minder zichtbare deel van de wereld, net zoals dromen en visioenen dat doen. Televisietoestellen bieden dus de technologie aan om video's te bekijken zodat mensen meer kennis van het leven in een meer of minder zichtbare wereld van agentieve relationaliteit kunnen krijgen, in welke ze wonen.

Tenslotte presenteer en analyseer ik in het vijfde hoofdstuk mijn bevindingen uit het onderzoek naar de ontvangst van de drie films. Aangezien het grootste deel van het onderzoek naar kijkers in Europa of Amerika is gedaan, vind ik dat de actuele theorie van filmontvangst ontoereikend is om het filmkijken in Afrika adequaat uit te leggen. Vooral onderzoek naar de Amerikaanse film *Jesus* heeft geleid tot een grotere variëteit van interpretaties dan de twee films die in Afrika zijn gemaakt. Daardoor wordt het probleem van incongruentie, zoals ik het noem, duidelijk groter. Ik ben vooral geïnteresseerd in culturele en epistemologische vragen van incongruentie tussen een film en zijn kijkers en identificeer verschillende manieren die bijdragen aan een breder interpretatief spectrum van plurale betekenissen.

Ik beweer dat films niet geanalyseerd moeten worden op grond van de aanname dat ze een specifieke boodschap trachten over te brengen. Veeleer gebruiken kijkers films als bron voor het proces van presentificatie. Kijkers buiten films uit doordat ze op eerder verworven kennis en ervaring teruggrijpen, en door zich te richten op het samenspel van de twee presentificatie principes die het proces leiding geven. Het resultaat is een interpretatief spectrum van plurale betekenissen wat rekening houdt met de vraag waarom sommige kijkers de films niet eens

als zijnde christelijk opvatten, doordat ze de films als relevant voor hun specifieke leefsituatie hebben opgevat. In het bijzonder voor kijkers die weinig of geen kennis van het christendom hebben, ontdekte ik dat deze films bekering tot het christendom niet bevorderen.

Films kunnen slechts een selectieve betekenis voor specifieke groepen van mensen bevestigen, die films op een bepaalde manier leren te kijken, gewoonlijk door het gebruik van het semiotisch presentificatie principe wat de juiste interpretatie van tekens begunstigt. Ik beweer dus dat toegewijde christenen in de *Commune* van Cobly geleerd hebben de films op een bepaalde christelijke manier te bekijken. Ze bespreken de selectieve betekenis met elkaar en delen deze gedurende het kijken van films door middel van commentaren en aanvullende interpretaties. Christen worden betekent dan het aannemen van de selectieve betekenis van deze films, in ieder geval tot op zekere hoogte. De film *Jesus* is voor christenen belangrijk geworden omdat hij niet alleen maar het Woord van God op film is, maar hij is voor sommigen Gods Film geworden, net zoals the Bijbel Gods Boek is. Dramatische christelijke films, aan de andere kant, zijn visuele predicaties die het mogelijk maken dat mensen door hun belangstelling voor visueel leren er van kunnen profiteren. Het is vooral door de overeenkomst tussen dromen en films dat films een belangrijk onderdeel van het christelijke leven worden en dus een eigen leven krijgen wat hen de mogelijkheid geeft deelnemers in de wereld van agentieve relationaliteit te worden.

In dit proefschrift kom ik tot de conclusie dat mijn overkoepelende onderwerp, namelijk een verschuiving binnen het christendom van een godsdienst van het boek tot een godsdienst van film inderdaad plaatsvindt, tenminste voor de mensen die op dit moment in de *Commune* van Cobly in het noordwesten van Benin leven, mensen die een soort van Pinksterachtig christendom beleven.